

Juryrapport

KHMW Jan Brouwer Scriptieprijs 2024 – Religiewetenschappen en theologie

Michiel Bouman MA, Vrije Universiteit Amsterdam

A Life of Gelâzenheit: Spiritual Intelligence According to Meister Eckhart and Iain McGilchrist

Met veel genoegen heeft de jury van de Jan Brouwer Scriptieprijs voor Religiewetenschappen en theologie alle twaalf ingediende scripties bestudeerd. Deze gaan over thema's die de hele breedte van de religiewetenschap en theologie bestrijken. Alle auteurs zijn originele en creatieve jonge onderzoekers, die door hun begeleiders met verve zijn voorgedragen. Gezien de hoge kwaliteit van de ingediende scripties kan de jury tot haar vreugde concluderen dat het studieveld springlevend is waarop veel jong talent bezig is. Gezien dit gegeven was de taak van de jury om een winnaar te nomineren geen eenvoudige. Toch was die er snel uit. Met veel genoegen wil ik hier als lid van de jury, mede namens Ed Noort, de laudatio uitspreken.

De in onze ogen meest opvallende scriptie is die van Michiel Bouman "A Life of Gelâzenheit: Spiritual Intelligence According to Meister Eckart and Iain McGilchrist." Michiel Bouman heeft de Research Master *Theology and Religious Studies* aan de VU gevolgd en daarin een theologisch profiel gekozen. We vonden zijn scriptie, die door dr. Marius Dorobantu werd begeleid en door hem en prof. Gijsbert van den Brink werd voorgedragen, uitmuntend. Het centrale thema ervan is de relatie tussen verstand en gevoel, zoals die met name op het terrein van de religiepsychologie, filosofie en theologie wordt benaderd. Die relatie wordt pas sinds kort als spirituele intelligentie benoemd. Het lanceren van dit begrip komt voort uit een ongenoegen over de moderne vernauwing van intelligentie tot louter het denken. Het streven is er thans op gericht om tot een meer geïntegreerde kijk op intelligentie te komen, die zowel het hoofd als ook het hart – of anders geformuleerd, denken *en* voelen – omvat.

Bouman wil met zijn scriptie het debat over het moderne begrip van spirituele intelligentie verder brengen en normatief evalueren. Dit is een ambitieuze onderneming! Zijn scriptie heeft een heldere structuur die stap voor stap op goed navolgbare wijze Boumans betoog ontvouwt. Allereerst schetst hij Iain McGilchrists veel besproken these van hemisferische lateralisatie. Het menselijk brein is volgens McGilchrist ingedeeld in twee hersenhelften, waarbij de rechterzijde beter geschikt zou zijn voor het ontwikkelen van een holistische ervaring van de wereld. Die ervaring wordt met name in religieuze contexten door ritueel en muziek opgeroepen, en is de bron van mystieke ervaring. Bouman is niet geïnteresseerd in de neurowetenschap als zodanig. Hij ziet McGilchrists these vooral als een poging om aandacht te vragen voor het bestaan van twee manieren van weten – analytisch én ervaringsgericht – die met elkaar verweven zijn. Bouman ziet McGilchrists werk als een krachtige kritiek op een al te nauwe, moderne reductie van weten tot het intellect. Hij betoogt dat deze kritiek op zich niet nieuw is. Middeleeuwse mystici waren ook al bezig met de relatie tussen intellectuele kennis van en overgave aan de wereld. Dit is volgens Bouman met name het geval bij de mysticus en filosoof Meister Eckart. Op basis van Aristoteles inzichten over de ziel trachtte Meister Eckart een geïntegreerde visie op de menselijke overgave aan God – oftewel aan het onbekende – enerzijds én het verwerven van intellectueel inzicht anderzijds te verbinden. Boumans scriptie biedt een indrukwekkende exegese van Meister Eckharts teksten, die hij deskundig weet te betrekken op het begrip spirituele intelligentie zoals dat thans in zwang is.

Door een comparatieve benadering verbindt hij het huidige vertoog omtrent spirituele intelligentie met het meer dan 700 jaar oudere werk van Meister Eckart. Het gaat hier voor Bouman niet om louter een vergelijking: hij brengt McGilchrist en Eckart als het ware met elkaar in gesprek. McGilchrists theorie en de bredere huidige discussie over spirituele intelligentie krijgen daarmee een gedegen historische onderbouwing. De grote verdienste van Boumans scriptie is het inzicht dat de relatie tussen hoofd en hart filosofen en theologen al eeuwen bezig heeft gehouden, en dat het juist in onze tijd belangrijk is om daar weet van te hebben.

De jury prijst Bouman voor zijn vermogen om een ingewikkeld vraagstuk als spirituele intelligentie op een voor lezers verhelderende manier te ontvouwen. Hij maakt duidelijk dat het streven ernaar neerkomt op een complex denkproces dat als zodanig zeker niet anti-intellectueel of “zweverig” is. Daarnaast zijn we onder de indruk van de strakke en logische opbouw van de scriptie alsmede de kraakheldere schrijfstijl en de zeer geslaagde synthese van het besproken bronnenmateriaal met de conceptuele uitwerking. Met deze scriptie heeft Bouman zijn wetenschappelijk talent op indrukwekkende wijze aangetoond. We feliciteren hem en zijn begeleider van harte met deze prestatie. Ook wensen wij hem veel succes met zijn verdere loopbaan en bedanken hem voor zijn bewogen en goed beredeneerd pleidooi voor meer intelligente “gelâzenheid.”

Prof. dr. B. (Birgit) Meyer, hoogleraar religiewetenschap Universiteit Utrecht

Prof. dr. E. (Ed) Noort, emeritus-hoogleraar Israëlitische letterkunde Rijksuniversiteit Groningen, oud-foreign secretary KNAW, vicepresident European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA)

De jury vergaderde op 6 december 2023 via Zoom onder leiding van KHMW-maatschappelijk lid mr. Y.C.M.T. (Yvonne) van Rooy. Tevens was ter vergadering aanwezig prof. dr. W.B. (Wim) Drees, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW.